

3.5 ชุมชนแออัด

ชุมชนแออัด ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในเขตเมือง
ซึ่งมีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ทั้งโดยรอบ
ชุมชน และในชุมชนเองก็มีบ้านเรือนที่ปลูกสร้าง
ติดๆ กัน ไม่เป็นระเบียบ และมักไม่มีพื้นที่
ส่วนกลางในการทำกิจกรรม

ลักษณะเด่น

- ✔️ ลักษณะที่อยู่อาศัยหนาแน่น
- ✔️ บางชุมชนมีคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่และมีอาชีพหลากหลาย ส่วนใหญ่เป็นอาชีพชั่วคราว มีรายได้ไม่ประจำและไม่แน่นอน
- ✔️ มักมีผู้รับซื้อของเก่าหรือมูลฝอยรีไซเคิลอาศัยอยู่ในชุมชน
- ✔️ เส้นทางสัญจรคับแคบมีพื้นที่ว่างน้อย อาจเป็นทางลัดผ่านเข้าออกของบุคคลภายนอก
- ✔️ ส่วนใหญ่ยังไม่มีกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ยกเว้นบางครัวเรือนมีการแยกมูลฝอยรีไซเคิลไว้ขายเป็นรายได้
- ✔️ มีสภาพแวดล้อมที่ขาดความเป็นระเบียบและไม่ถูกสุขลักษณะ

สิ่งที่ควรคำนึงถึง

- การติดป้ายหรือโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์บริเวณเส้นทางสัญจรอย่างเป็นระเบียบ และบริเวณร้านค้าในชุมชนซึ่งมีผู้มาซื้อหาสินค้าเป็นประจำ
- การปรับภูมิทัศน์ที่ดี มีความเป็นระเบียบ น่าอยู่ สะอาด เสริมสร้างสุขภาพอนามัยที่ดี
- การปลูกต้นไม้และพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้นบริเวณเส้นทางสัญจร หรือพื้นที่ว่างที่มีในชุมชน
- การสร้างรายได้ในครัวเรือนหรือชุมชนให้เพิ่มขึ้นจากการขายมูลฝอยรีไซเคิล
- การจัดให้มีถังรวบรวมมูลฝอยให้เพียงพอระหว่างรอการเก็บขน

รูปแบบที่เหมาะสมกับชุมชนแออัด

ชุมชนแออัด

106

การพัฒนาเครือข่ายชุมชน	การพัฒนากิจกรรม	การพัฒนาความร่วมมือ
<p>“คณะกรรมการชุมชน กลุ่มหรือคณะทำงาน ด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มเยาวชน”</p> <ul style="list-style-type: none">สำรวจและวิเคราะห์บทบาทของกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนกำหนดกลไกชุมชนที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนการจัดการมูลฝอยและสิ่งแวดล้อมร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพกลไกชุมชนดังกล่าว และกำหนดแนวทางพัฒนาอย่างเหมาะสม	<p>ลดการเกิดมูลฝอย</p> <ul style="list-style-type: none">ประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย การบอกต่อ การติดป้ายบริเวณเส้นทางสัญจร อย่างเป็นระเบียบ <p>คัดแยกมูลฝอย</p> <ul style="list-style-type: none">รณรงค์คัดแยกมูลฝอย โดยเริ่มจากจุดตัวอย่างบริเวณที่สนใจหรือร้านค้าในชุมชน <p>ใช้ประโยชน์มูลฝอย</p> <ul style="list-style-type: none">จัดตลาดนัดรีไซเคิลหรือมูลฝอยแลกสินค้า <p>รวบรวม/จัดเก็บมูลฝอย</p> <ul style="list-style-type: none">กำหนดจุด/เวลารวบรวมมูลฝอยแต่ละโซนกำหนดเส้นทางชักลากมูลฝอยให้ชัดเจนวางถังมูลฝอยอันตรายบริเวณร้านค้าหรือบริเวณซึ่งมีผู้ดูแล	<p>ความร่วมมือภายในชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none">ร่วมกับผู้อยู่อาศัย ร้านค้า แม่บ้าน เยาวชน ผู้สูงอายุ อาสาสมัครสาธารณสุข โรงเรียน ศาสนสถาน กำหนดและทำกิจกรรมตามความสนใจ <p>ความร่วมมือกับผู้ประกอบการหรือภาคธุรกิจเอกชน</p> <ul style="list-style-type: none">ซื้อขายมูลฝอยรีไซเคิลได้ <p>ความร่วมมือกับองค์กรเอกชนหรือสถาบันการศึกษา</p> <ul style="list-style-type: none">รณรงค์เผยแพร่ข้อมูลพัฒนาศักยภาพกลไกชุมชน <p>ความร่วมมือกับสำนักงานเขตและกรุงเทพมหานคร</p> <ul style="list-style-type: none">เก็บขนมูลฝอยเพื่อนำไปกำจัดต่อไป

การพัฒนากลไกชุมชน ชุมชนแออัดส่วนใหญ่มักขึ้นทะเบียนกับสำนักงานเขต จึงมีการตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้นมารับผิดชอบด้านต่างๆ หากมีกลไกนี้อยู่แล้ว ก็สามารถพัฒนาให้มีบทบาทในการจัดการมูลฝอยและสิ่งแวดล้อมชุมชน หากยังไม่มีคณะกรรมการชุมชนหรือเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ควรริเริ่มตั้งกลุ่มใหม่เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่ และควรจัดให้มีสถานที่ สำหรับประสานงานหรือ ประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

การพัฒนากิจกรรม

- ...• รณรงค์ประชาสัมพันธ์ลดการเกิดมูลฝอยและคัดแยก มูลฝอย โดยกระจายข่าวผ่านผู้นำชุมชนและสมาชิก ใช้เสียงตามสายในชุมชน เพื่อการสร้างความรู้ความ เข้าใจแก่ครัวเรือนเกี่ยวกับมูลฝอยรีไซเคิล ซึ่งมีมูลค่า สามารถขายได้
- ...• จัดกิจกรรมตลาดนัดรีไซเคิล เพื่อให้มีการขายมูลฝอย รีไซเคิล สร้างรายได้ให้กับครัวเรือนต่างๆ เป็นประจำ
- ...• กำหนดจุดวางถังมูลฝอย จุดซักรีดและวันรวบรวม มูลฝอยให้ครัวเรือนต่างๆ นำมูลฝอยมาทิ้ง เพื่อความ สะดวกในการจัดเก็บ
- ...• จัดกิจกรรมร่วมในการดูแลสภาพแวดล้อมชุมชนให้ สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย

การพัฒนาความร่วมมือ

- ... สร้างความร่วมมือในชุมชนและแหล่งกำเนิด
มูลฝอยที่สำคัญ เพื่อลดและแยกมูลฝอย ได้แก่
ร้านค้า ร้านอาหาร ตลาดนัดหรือแหล่งอื่นๆ ใน
บริเวณใกล้เคียง
- ... สร้างความเข้าใจกับบุคคลภายนอกที่ได้สัญจร
ผ่านชุมชน
- ... สร้างความร่วมมือกับภาคีในชุมชนที่มีศักยภาพ
ในการสื่อสาร และเผยแพร่ข้อมูลในวงกว้าง
เช่น วัด โรงเรียน เป็นต้น รวมทั้งมีการประสาน
กับผู้ประกอบการและหน่วยงานต่างๆ ในการมา
รับข้อมูลฟรีไซเคิลหรือจัดกิจกรรมมูลฝอย
แลกสินค้า เป็นต้น

ข้อแนะนำ :

- ... ชุมชนประเภทนี้ มักมีสภาพแวดล้อมไม่ดี จึงควรพัฒนากิจกรรมที่เสริม
สร้างให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดีในชุมชน เช่น ความสะอาด รมรื่น และเป็น
ระเบียบ
- ... สมาชิกในชุมชนมักมีรายได้น้อย ให้ความสำคัญกับเรื่องปากท้องก่อน
เรื่องการปรับปรุงสภาพแวดล้อม จึงควรปรับทัศนคติและพัฒนาการ
เรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนให้เห็นความสำคัญในการจัดการมูลฝอย
และสิ่งแวดล้อม โดยการจัดกิจกรรมการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยน
ประสบการณ์ระหว่างชุมชน เน้นกิจกรรมที่นำไปสู่การสร้างรายได้

กรณีนำร่อง: ชุมชนทับแก้ว

ถนนริมทางรถไฟสายแปดริ้ว แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

ชุมชนทับแก้วเป็นชุมชนแออัดขนาดกลาง ตั้งอยู่ในพื้นที่เช่าปลูกสร้างของการรถไฟแห่งประเทศไทย จดทะเบียนเป็นชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2546 มีสภาพค่อนข้างหนาแน่น มีพื้นที่สีเขียว และพื้นที่ว่างใช้ประโยชน์ร่วมกันน้อย และนิยมปลูกไม้ดอกไม้ประดับหน้าบ้าน

ชุมชนมีกิจกรรมการพัฒนาเยาวชน การออมทรัพย์ การรับข้อมูลฝอยรีไซเคิล ด้วยการขับเคลื่อนของคณะกรรมการชุมชนและการสนับสนุนจากองค์การภายนอก และภาคเอกชนอยู่เป็นระยะๆ

การพัฒนาคลังชุมชน คณะกรรมการชุมชนหารือกัน แล้วเห็นว่าเยาวชนควรเข้ามามีบทบาทในการทำงานร่วมกับผู้นำชุมชนด้วย จึงได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้กับเยาวชนในชุมชน ไปพร้อมๆ กับการศึกษาข้อมูลชุมชน เพื่อกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสม

ประชุมคณะกรรมการหารือ และวางแผนร่วมกัน

ทำความเข้าใจกับสมาชิก

ศึกษาข้อมูลชุมชน

ส่งเสริมการเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชน

การพัฒนากิจกรรม จากการปรึกษาหารือของคณะกรรมการชุมชน กิจกรรมต่างๆ ได้ทยอยดำเนินการตามโอกาสและความพร้อม โดยเน้นการเชื่อมต่อกับกิจกรรมอื่นๆ อาทิ จัดกิจกรรม BIG CLEANING DAY มูลฝอยแลกแต้มแลกสินค้าอุปโภคบริโภค ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศาลพระภูมิด้วยวัสดุเหลือใช้ ทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยหมักอย่างง่ายจากมูลฝอยอินทรีย์ รมรงค์คัดแยกมูลฝอยโดยมีภาชนะคัดแยกประเภทมูลฝอยวางบริเวณศูนย์กลางชุมชน

ร่วมทำความสะอาดและเก็บมูลฝอย
ในบริเวณชุมชน

ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ

ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณพื้นที่สาธารณะ

วางถังคัดแยกมูลฝอย

การพัฒนาความร่วมมือ ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากสำนักงานเขตในด้านข้อมูล องค์กรความรู้ และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน มีความร่วมมือด้านต่างๆ กับการรถไฟแห่งประเทศไทย มูลนิธิศุภนิมิตร์ ศูนย์เมอร์ซี่ และองค์กรเอกชน

ผลที่ได้รับ

- มีกิจกรรมร่วมกันในชุมชนมากขึ้น โดยกลุ่มเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมชัดเจน
- มูลฝอยมีปริมาณลดลง เนื่องจากถูกคัดแยกไปใช้ประโยชน์
- สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์โดยรวมดีขึ้น

กรณีนำร่อง: ชุมชนหน้าวัดโคนอน

ซอยเทอดไท 59 ถนนเทอดไท แขวงบางหว้า
เขตภาษีเจริญกรุงเทพมหานคร

ชุมชนหน้าวัดโคนอน เป็นชุมชนแออัดขนาดใหญ่
จัดทะเบียนเป็นชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานคร
เมื่อปี พ.ศ. 2535 มีการตั้งบ้านเรือนหนาแน่น กระจาย
ไปตามเส้นทางสัญจรในชุมชน

111

ชุมชนนี้มีการรวบรวมมูลฝอยรีไซเคิลไว้ขายตลาดนัดรีไซเคิลในแต่ละเดือน
ซึ่งสำนักงานเขตได้เข้ามาช่วยดำเนินการ แต่ยังพบการทิ้งมูลฝอยไม่ถูกที่ จึงได้มี
การระดมทำความสะอาดโดยรอบชุมชน และปั่นจักรยานเก็บมูลฝอยเป็นระยะๆ

การพัฒนาวิถีชุมชน คณะกรรมการชุมชนเป็นกลไกหลักในการชักชวนสมาชิก
ร่วมเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอย สืบค้นข้อมูล
ศึกษาดูงานศูนย์เรียนรู้และชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์
ระหว่างชุมชนต่างๆ โดยมีการเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่เยาวชนควบคู่กัน

ประชุมชี้แจงและระดมความคิดเห็นร่วมกับสมาชิก

วิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดกิจกรรม

ศึกษาดูงานการจัดการสภาพแวดล้อมคูคลอง

ศึกษาดูงานศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง เขตภาษีเจริญ

การพัฒนากิจกรรม กิจกรรมต่างๆ ได้เชื่อมโยงกับชุมชนใกล้เคียง และกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อจักรยานชุมชน อาทิ ปั่นจักรยานเก็บขยะในชุมชน ทำความสะอาด และปรับปรุงภูมิทัศน์ในวันสำคัญต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการนำวัสดุเหลือใช้ มาปลูกต้นไม้และทำเป็นผลิตภัณฑ์เพิ่มมูลค่า การนำมูลฝอยรีไซเคิลขายตลาดนัด รีไซเคิล และทำการปรับปรุงภูมิทัศน์และสวนผักริมทางตามเส้นทางสัญจรในชุมชน

รณรงค์ดูแลรักษาความสะอาด

จัดเตรียมถังมูลฝอย แยกประเภท

ตลาดนัดรีไซเคิล

ก่อนปรับปรุงภูมิทัศน์

หลังปรับปรุงภูมิทัศน์

การพัฒนาความร่วมมือ หลายหน่วยงานร่วมให้การสนับสนุน เช่น สำนักงานเขต จัดการศึกษาดูงาน อบรมการประดิษฐ์วัสดุของเหลือใช้ และเชื่อมโยงกับโครงการ สวนผักคนเมือง โรงเรียนและวัดอนุเคราะห์สถานที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆ นักศึกษาคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยามช่วยด้านการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

ผลที่ได้รับ

- มีกิจกรรมร่วมกันในชุมชนสม่ำเสมอโดยเยาวชนมีส่วนร่วม
- สร้างรายได้จากมูลฝอยรีไซเคิล ลดรายจ่ายซื้อผักสวนครัว
- มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น
- คริวเรือนคัดแยกมูลฝอยมากขึ้น

กรณีนำร่อง: ชุมชนกัลปพฤกษ์ หมู่ 4

ซอยเทอดไท 59 ถนนเทอดไท แขวงบางหว้า เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

ชุมชนกัลปพฤกษ์ หมู่ 4 เป็นชุมชนแออัดขนาดกลาง จดทะเบียนเป็นชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2549 ลักษณะการตั้งบ้านเรือนไม่หนาแน่นมากนัก โดยกระจายตามแนวเส้นทางสัญจรในชุมชน และยังมีพื้นที่ทิ้งร้างและแปลงเกษตรอยู่บ้าง

ชุมชนนี้มีการรวมกลุ่มกันอย่างหลวมๆ เพื่อรวบรวมมูลฝอยรีไซเคิลขายตลาดนัดรีไซเคิลซึ่งเปิดทำการรับซื้อขยะทุกวันที่ 3 ของเดือนบริเวณหน้าลานโรงเรียนวัดโคกอน รวมทั้งขายให้กับชาเล้งตามความสมัครใจ

การพัฒนาวิถีชุมชน คณะกรรมการชุมชนปรึกษารื้อกับแกนนำ ซึ่งเห็นพ้องว่าควรมีจัดการมูลฝอยอย่างจริงจัง ต่อจากนั้นได้ศึกษารวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ที่ชุมชนร่วมกับสมาชิกและเยาวชนที่สนใจ ชักชวนกันทำกิจกรรมง่ายๆ และจัดกิจกรรมศึกษาดูงาน รวมถึงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นระยะๆ

กรรมการและแกนนำชุมชนหารือ

ศึกษารวบรวมข้อมูลชุมชน

ศึกษาดูงานศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง เขตภาษีเจริญ

ศึกษาดูงานร้านค้าศูนย์บาท

วิเคราะห์ชุมชนและกำหนดกิจกรรม

การพัฒนากิจกรรม สืบเนื่องจากการศึกษาดูงานได้รับแนวคิดการจัดการมูลฝอยรวมทั้งการใช้ประโยชน์จากวัสดุเหลือใช้ จึงเริ่มทำผลิตภัณฑ์ต่อไม้จากตะกร้าขนมจีน ปรับภูมิทัศน์ด้วยการปลูกผักในภาชนะเหลือใช้ ทำน้ำหมักชีวภาพจากมูลฝอยอินทรีย์ ซึ่งได้นำไปใช้ในพื้นที่เกษตร กำหนดจุดคัดแยกมูลฝอย นำมูลฝอยรีไซเคิลไปขายที่ตลาดนัดรีไซเคิล เป็นต้น

ผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้

ทำน้ำหมักชีวภาพ

แปลงผักปลอดสารพิษ

คัดแยกมูลฝอยรีไซเคิลนำไปขายที่ตลาดนัดรีไซเคิล

การพัฒนาความร่วมมือ การประสานงานที่ใกล้ชิด ได้สร้างความร่วมมือในการดำเนินงานในลักษณะต่างๆ เช่น สำนักงานเขตจัดการศึกษาดูงานและร่วมจัดตลาดนัดรีไซเคิล โรงเรียนและวัดให้การอนุเคราะห์สถานที่จัดกิจกรรม

ผลที่ได้รับ

- มีกิจกรรมร่วมกันในชุมชนสม่ำเสมอโดยเยาวชนมีส่วนร่วม
- มีการคัดแยกมูลฝอย และสร้างรายได้จากมูลฝอยรีไซเคิล
- ลดรายจ่ายซื้อผักสวนครัว
- ชุมชนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น